

Moudrost Odysseova: Jak dospět v muže pod nadvládou žen?

Kryštof Boháček

Boháček, K.: Moudrost Odysseova: Jak dospět v muže pod nadvládou žen? In: *Ostium*, roč. 15, 2019, č. 3.

The Wisdom of Odysseus: How to Become a Man Under the Domination of Women?

In the context of archaic wisdom, the article deals with the phenomenon of acme as the central point in the life of an ancient Greek man. In the first part, Iliad and Odyssey are compared with the conclusion that while the wisdom of Iliad is directed to a young man in the first half of his life, the message of Odyssey is addressed to the men at their best age. In the second part, the author suggests that Odysseus probably might be in this age and that his greatest task on his way to himself is to cope with the manipulative (Circe) and possessive (Calypso) form of a woman.

Keywords: Homer, the Iliad, the Odyssey, archaic wisdom, acme

1. Akmé

Přítel slaví významné jubileum: letos přišel padesátý rok jeho životní pouti. To by samo o sobě již tak znamenalo velkou událost. Můj přítel je ovšem shodou okolností také můj kolega, jenž obdobně jako já věnuje profesionální část svého pozemského pobývání antické filosofii, v jeho případě zejména promýšlení a rozvíjení nejstarších myšlenkových vzorců naší kultury. Můj přítel je zkrátka učitel a badatel, cele ponořený do presókratovské filosofie a ještě starší moudrosti. A právě proto jsou jeho padesáté narozeniny něco zcela výjimečného.

Oba dva, můj přítel i já, dobře víme, že pro starořeckého muže se osobní peripetie zdaru či nezdaru, štěstí či zoufalství, triumfu či fatálního selhání, posuzují z ústředního bodu životní dráhy, kterým je ἀκμή. Podle hellénské představy člověk od narození roste, učí se a nabývá na síle, obohacuje se zkušenostmi, obklopuje přáteli i majetkem, ba i nachází lásku a plodí potomstvo, to vše jako součást procesu směřujícího k dosažení vrcholné plnosti svého bytí, stupni maximálního osobnostního rozpuku a uplatnění své φύσις. Všechny přirozené vlohy a dispozice jsou v oněch chvílích uplatněny a svorně provázány, muž tohoto stáří přímo překypuje sám sebou a doslova jen kvete. Je to právě onen květ, ἀκμή, jenž přináší životodárné plody potomstvu i spoluobčanům, a jeho nádhera a velkolepost též určuje možnosti, které po zbývajících léta mužův život skýtá. V hellénském světě se jedná o tak důležitý úběžník celé lidské bytosti, že to mnohdy bývá jediný biografický údaj, jenž se nám o určité osobnosti zachoval: nikoli kdy se narodil, ale kdy muž kvetl v plné síle a nádheře, to je regulativním principem a orientačním bodem řecké kultury.^[1]

Ve své proslulé básni ἑβδομάδες (*Sedmice / Sedmiletky*) nás lyrický mudrc Solón poučuje o elementárním řádu přirozeně zdařilého života, jenž se odehrává v sedmiletých cyklech. Tak, jako je v určitý čas přirozené vyměnit mléčné zoubky za dospělý chrup, je také čas vhodný k atletickému rozvoji fyzické síly, čas určený ke vstupu do politiky i doba vhodná ke zplození potomstva. Celý tento životní pohyb κόσμησις, vtělení smysluplnosti do přirozeného pudového růstu, je ovšem korunován vrcholnou dobou dvou *sedmileték*, o nichž Solón (v překladu Ferdinanda Stiebitze) praví:

*Sedmá a osmá doba je věk, kdy dospívá výše
rozum a jazyka dar – čtrnáct to vrcholných let.*[\[2\]](#)

Vrcholem života a pravou dobou rozkvětu je tedy podle Solónů sedmá a osmá *sedmiletka*, čtrnáct let, kdy se smrtelní muži v rámci svých mantinelů nejmí blíží svým nestárnoucím *paradigmatům*. A právě uprostřed této pozeňnané životní etapy se nachází její instantní ztělesnění, sama esence muže jako takového, vrcholný bod, v němž hvězdné bytí nesmrtelných Olympanů je na okamžik na dosah ruky: ákřpí. Čtenář si již jistě snadno spočítal, že střed sedmé a osmé *sedmiletky* leží v padesátém roce života...

Při této vrcholné příležitosti se jistě sluší ozdobit přítelovu životní kulminaci květnatým darem. Kde jinde hledat moudrost v kráse a krásu v moudrosti, než u Homéra, u samého zdroje helléské kultury?

2. *Ílias* - paradigmatický epos

Homér představuje bez diskuse základní evropský pilíř nejen literární, ale v nejširším slova smyslu kulturní. Pomineme-li kultické *Homérské hymny* a parodickou *Batrachomyomachii*, které sice tradice uchovala pod hlavičkou Homérova autorství, avšak jejich stáří i celková povaha jsou velmi odlišné, zůstávají dva monumentální eposy *Ílias* a *Odyseia*, které ve smyslu literárním mají paradigmatickou funkci pro každý následující opus evropského písemnictví. Jejich význam ilustruje klasická otázka, zda může být nejstarší dílo evropské literatury zároveň nejdokonalejším ztvárněním tohoto žánru, který paradigmaticky založilo. Je *Ílias* největším literárním skvostem, jaký kdy spatřil světlo světa?[\[3\]](#) Tato otázka nám dnes snad může připadat zarážející, ale v antickém Řecku by se nad ní nikdo nepozastavil:[\[4\]](#) o Homérově prioritě nikdo vážně nepochyboval a pokud tak činil (jako např. Hérakleitos, sofisté a po nich Platón),[\[5\]](#) pak spíše ve snaze skandálním tvrzením přitáhnout pozornost ke svým novým myšlenkám, než s vážným úmyslem znevěrohodnit základní kámen helléského světa.

Vedle *Íliady* ovšem stojí *Odyseia* a obě díla jsou již *prima facie* velmi odlišná. Homérovu autorství, vzájemnému vztahu těchto dvou epických gigantů i objasnění jejich základního charakteru se v posledních dvě stě letech věnovali badatelé v rámci tzv. *Homérské otázky*. Klíčovou roli sehrál zejména Milman Parry svým studiem homérských epithet,[\[6\]](#) terénním výzkumem epické orality a zejména vypracováním teorie epických formulí,[\[7\]](#) na jejímž základě se pohled na oba eposy radikálně proměnil a roztříštil do mnoha disparátních badatelských perspektiv.[\[8\]](#) *Ílias*, stejně jako *Odyseiu*, je tedy dnes možno chápat z posic naratologických, literárně-historických, gramatologických, skrze teorii verše, sociolingvistiku, metriku, kompoiční teorii, strukturální analýzu, genderovou jazykovědu a další a další fasety obohacující naše porozumění těmto dvěma epickým kolosům.[\[9\]](#)

Čistě literární interpretace by ovšem mého kvetoucího přítele neoslovila: filosof se zajímá o nejpodstatnější otázky, jde k jádru věcí. Zvláště nachází-li se v samém nejpodstatnějším jádru svého mužného bytí! Jistěže je pro oba eposy konstitutivní *brilantní naratologická manipulace s časem*, nepochybně obdivuhodně komprimují mythologickou látku celého trójského *kyklu*, v obou autor umně strukturně kombinuje *anticipující paralely* a mistrně ovládá strategii transference motivů.[\[10\]](#) Interpreti mají rovněž pravdu, že Homérův styl se samozřejmě (zejména v *Íliadě*) zakládá zvláště na vnějškových přirovnáních, vizuálních metaforách a uchopení fenoménů prostřednictvím jejich povrchu. Stylisticky je Homér jistě pohlcen detailem na úkor celku, konkrétní deskripcí na úkor zobecňující abstrakce;[\[11\]](#) jako literát miluje Homér ornament, jehož prostřednictvím poznenáhlů buduje před čtenářem/posluchačem celou mozaiku.

Ovšem přítel filosof by jistě rád slyšel, k čemu ta celá propracovaná *technologie slova* směřuje, neboť jej ani tak nezajímá Homér jako stylistička či kompoiční konstruktér, ale jako archaický mudrc. Proč

jsou přes obdobný styl a *systémovou komplementaritu*[\[12\]](#) obě díla tak odlišná?

Pro oba eposy je typická instantní práce s časem. Tak jako ἀκμή mého přítele je zhuštěnou esencí jeho celého života, je *Ílias* esencí Trójské války a ta se odehrává na pozadí velkého kosmického příběhu o rovnováze a harmonii. Jistě ne náhodou je intelektuální jádro *Íliady* mnohými spatřováno v XVIII. zpěvu, v proslulém popisu nového Achilleova štítu.[\[13\]](#) Ačkoli je *Ílias* přímo vzorem hrdinské epiky o válčení a slavných činech, esencí jejího poselství je κόσμησις, tíhnutí k řádu, puzení k jednotě, zkratka *Vól'a k celku*.[\[14\]](#) Jenomže skvělou knihu s tímto názvem již o Homérovi (zejména jeho *Íliadě*) můj přítel Matuš Porubjak sám napsal. Často ji doporučuji svým studentům jako výjimečný vhled do archaické moudrosti v prazákladech naší kultury. Čím bych tedy já mohl hvězdnou hodinu svého přítele skrze homérskou moudrost ještě obohatit?

Ílias má sice v detailu složitou strukturu, založenou na symetrii, paralelismech, chiastických vazbách a cirkularitě témat,[\[15\]](#) nicméně v zásadě se jedná o lineární příběh Achilleova hněvu a jeho disharmonických následků. Zjednodušeně řečeno je nám symbolicky předkládána bazální kosmologie, pravidla sociálního i nejobecnějšího světového řádu, to vše na krvavém bojišti během rozhodujících čtyřiceti dnů obléhání Tróje. Příběh má sukcesivní stavbu znázornitelnou sekvencí ABC...,[\[16\]](#) zápletky je již na první poslech poměrně snadno sledovatelná a i představované charaktery jsou poměrně přímočaré, tedy vhodné jako morální vzory pro mladé muže ve věku *eirénů* či *efébů*, zkrátka branců chystajících se sloužit obci svou statečností a zdatností.[\[17\]](#) Řečtí hrdinové v *Íliadě* jsou natolik transparentní, že je možné, aby je Helena postupně Priamovi představovala na dálku z trójských hradeb, pouhým ukazováním charakteristických vizuálně patrných rysů postav v řeckém táboře.[\[18\]](#) Byla to právě *Ílias*, na jejímž základě byl vytvořen koncept epického jasu, jenž samozřejmou manifestací všudypřítomné přirozenosti představuje šťastné místo smrtelníkova bytí: věci jsou tak, jak mají být, srozumitelné, přehledné, vzájemně se vymezující, stmeleny přirozeným řádem, jehož horizontem je krásně skutý celek světového šperku: κόσμος. Na jeho zářící tváři nemá co pohledávat nic nefunkčního, starého, nemohoucího či pomalého; je to svět mladých, úspěšných, chytrých a po všech stránkách hbitých, nádherných bytostí.[\[19\]](#) A taková je i moudrost *Íliady* ve své epicky průzračné pravdě ἀλήθεια: hluboká, ale prostá, jednoduchá, vojensky rázná až surově přímá, nemilosrdná a každému srozumitelná. Jistě není náhoda, že prakticky celá *Ílias* se odehrává pod širým nebem, ve volném prozářeném prostoru otevřeném této mladistvé moudrosti.

Taková moudrost se ovšem hodí spíše pro vojáka či mladého člověka, než zralého muže ve vrcholném stádiu životní dráhy: jasná pravidla i harmonický řád, jež tato σοφία vyjadřuje, si přece kvetoucí muž dávno osvojil a zvnitřnil během dosavadních dvou třetin svého života. A právě k nim je upřena i moudrost *Íliady*. Již antika označila *Ílias* za dílo Homérova mládí, zatímco *Odyseiu* za plod zralého stáří.[\[20\]](#) Padesáté narozeniny již pravda *Íliady* nemá čím překvapit.

3. *Odyseia* - enigmatický epos

Odyseia je ovšem jiná. Tak jako jsem úmyslně dlouho nezmiňoval svého přítele jménem, je již προοίμιον *Odyseii* tajemné a vybízí k úvahám o námětu celé básně, neboť Odyseovo jméno zazní až po drahé chvíli. Zatímco přímá *Ílias* nás hned v prvním verši konfrontuje s námětem celé básně i jejím hlavním hrdinou, mluví *Odyseia* zpočátku prostě o muži.[\[21\]](#) O čem je vlastně *Odyseia* a jak máme tento enigmatický epos chápat?

Někteří badatelé se domnívají, že *Odyseiu* je třeba brát jako ironický komentář k *Íliadě*, jako mnohem mladší dílo, soupeřící s klasickým válečnickým eposem a přinášející exotické vyprávěny, případně jako jednu velkou fantasijní blamáž: většina fantastických příběhů před návratem na Ithaku je Odyseem vyprávěna a je dobře známo, že Odysseus je velký manipulátor a mistrovský lhář. Tomu by nasvědčovala i podivná časová linie vyprávění, v níž nejprve zastihneme Odysea u Nymfy Kalypsó, pak s ním navštívíme utopickou společnost Fajáků a pak se v jeho vyprávění vracíme téměř

o deset let zpět, na sám začátek jeho cesty domů, které je ještě navíc předřazen hrdinský zpěv o dobytí Tróje, podaný Fajáckým pěvcem Démodikem. Jiní zdůrazňují nesourodý charakter celého eposu a na příkladu počáteční *Télemacheie*, v níž se o Odysseovi pouze mluví, dokládají odlišný původ jednotlivých samostatných příběhů; celek básně pak chápou jako výsledek redakce rozmanité mytologické látky pojednávající o návratech hrdinů od Tróje.[22]

Jiní naopak zdůrazňují Odysseovu proměnu a zrání,[23] spatřují v eposu cestu muže za sebou samým, snahu nalézt sebe sama jakožto určenou lidskou bytost, počínaje anonymní kategorií *άνήρ* a konče zralou osobností s pevnými a vědomě budovanými osobními i sociálními vztahy. Autoři si v této perspektivě všimají i širokého spektra postav, které nám *Odysseia* poměrně plasticky předkládá. Na rozdíl od *Íliady*, v níž se setkáváme převážně s muži - válečníky v mladším či středním věku, nabízí *Odysseia* průřezovou studii lidským rodem od aristokratů po služebníky a žebráky, od námořníků po sedláky, od ubohé chatrče po vznešený palác - a to jak v mužském, tak ale i ženském zastoupení.[24] Na rozdíl od *Íliady* se také většina děje odehrává v uzavřené či alespoň zastřešené místnosti, což spolu s velkým podílem ženských postav inspirovalo feministickou výkladovou linii (pocházející od Samuela Butlera), spatřující v druhém homérském eposu dílo neznámé autorky a výraz typicky ženské perspektivy.[25]

Významná je rovněž platonizující interpretace, jenž Odyssea chápe jako prototyp člověka nového typu, jenž lépe odpovídá požadavkům nového Diova řádu, než heroičtí „dinosauři“ starého stříhu, které Odysseus potkal před Trójou a se kterými se pak setkává v jejich neblaze naplněném osudu při své návštěvě Hádovy říše.[26] Právě ultimativní podsvětí zkušenost, spolu s dvacetiletým utrpením daleko od domova, umožňuje podle Güntera Dietze Odysseovi plně docenit pravé hodnoty rodiny, zdraví a harmonického soužití v obci, což jej po návratu činí nadějným kandidátem na ideálního vladaře.[27]

Můj pohled na *Odysseiu* sdílí východiska s těmi badateli, kteří tento epos na obecné rovině chápou jako pokus nalézt odpověď na otázku, co je to být mužem. Tato odpověď je zároveň na osobní rovině postupně odkrývána skrze Odysseovo utrpení, bloudění v neznámém světě, kterému rozumím jako symbolickému putování paradigmatického muže k sobě samému. V tomto smyslu se domnívám, že mám příteli Matúšovi k jeho letošní ákμη co nabídnout, a to hned ve dvou ohledech.

4. Padesátník pod nadvládou žen

V době vypuknutí Trójské války vládl Odysseus na Ithace jako laskavý, mírný a otcovsky pečující panovník.[28] V té době již měl leccos za sebou, např. se spolu s dalšími předními mladými muži ucházel o ruku krásné Heleny. Právě on to byl, kdo vymyslel neobyčejně gentlemanskou společnou přísahu všech nápadníků, že budou chránit a podporovat toho, koho si krasavice svobodně vyvolí. Na základě této přísahy pak po únosu Heleny svolává Meneláův bratr Agamemnón všechny byvší nápadníky a přijedou si i pro Odyssea na Ithaku. Ten se mezitím oženil a s Pénélopou mají v kolébce synka Télemacha.[29]

Nevíme přesně, kolik v té chvíli Odysseovi bylo let, ale podle všeho to muselo být něco okolo třiceti. Trójská válka trvala deset let a deset let se Odysseus vrací domů. Suma sumárum, náš hrdina v časovém úseku zachyceném *Odysseiou* musí být čerstvý padesátník, a vzhledem k mé interpretační perspektivě mám silné podezření, že právě prožívá svou áκμη. Jinými slovy, že naplnění úkolu *πονεϊ σεbe sama* představuje vrcholný bod Odysseova bytí. Každému muži, překračujícímu padesátý rok života, bych proto doporučil projít spolu s Odysseem všemi dvakrát dvanácti[30] peripetemi jeho strastiplného putování - není vůbec vyloučeno, že epos byl původně sepsán právě k těmto účelům přechodového rituálu.

Za druhé bych se na omezeném prostoru této studie rád soustředil na téma, které je pro řadu padesátníků v jedenadvacátém století zvláště aktuální. Tímto tématem jsou ženy. Bylo již

mnohokráté poznamenáno, že *Odysseia* je charakteristická zvýšenou přítomností ženských postav: klíčová role Athény, Helena ve Spartě jako stárnoucí žena-vamp, Sirény, duše zemřelých žen v podsvětí – zejména pak duše Odysseovy matky, dále královna Fajáků Areté, Skylla a Charybda, stará služebná v paláci a v neposlední řadě neloajální služky, které na závěr Odysseus nechává popravit. Pro naše účely však mají mimořádnou důležitost pouze tři (jak uvidíme) klíčové ženské postavy, Kirké, Kalypsó a Nausikaa.

Na svých cestách se Odysseus setkává s mnohým nebezpečenstvím a často jen o vlásek unikne smrti. Nicméně skutečnou zkouškou pro něj není hrubá animální síla obrovských Laistrygonů,[\[31\]](#) svůdný zpěv Sirén[\[32\]](#) ani omamný zvyk Lótofağů.[\[33\]](#) Pravým partnerem a ohrožením jeho úkolu nalézt cestu k sobě samému a pochopit, kdo jsem, jsou tři ženy. Dvě z nich jmenuje Odysseus při svém prvním představení, které má povahu blízkou jakémusi vyznání; na dvoře Fajáků, víceméně na konci svého putování a těsně před návratem na rodnou Ithaku, jakoby Odysseus najednou prohlédl a pochopil, kým ve skutečnosti je: po celých deset let se skrýval, na samém začátku se dokonce označoval za bezejmenného Οὔτις, za pana Nikdo.[\[34\]](#) Nyní promlouvá a slyšíme jeho jméno, jeho původ a krédo: hlásí se ke své vlasti, ke svým rodičům, ke svému původu, k maličkému drsnému ostrůvku uprostřed moře.[\[35\]](#) A právě při tomto vyznání jmenuje Odysseus dvě ženy, jenž představují tak silné protihráčky, že mu stojí za to je při této výjimečné příležitosti zmínit: čarodějka Kirké a nymfa Kalypsó. V čem jsou tyto postavy pro muže takovou výzvou? Pro Odyssea jsou důležité zejména proto, že zatímco při mnohých příležitostech málem přišel o život, pod nadvládou těchto žen málem ztratil sám sebe a opustil svůj úkol najít cestu k sobě samému.

Kirké je archetyp čarodějky, která baží po moci.[\[36\]](#) Jejím zájmem je ovládat své okolí, zejména pak muže. Činí to tak, že v mužích vyvolává a posiluje jejich animální, požívačnou stránku, až jí plně propadnou a ona je pak bez obtíží ovládá. Kirké nemá zájem o žádného z podrobených mužů, ani ji příliš nevzrušuje jejich ponížení. Podstatná je jediné moc – Kirké chce ovládat celý svět a využívat jej k dalšímu a dalšímu ovládnutí. Této nástraze Odysseus odolává zejména chladným rozumem, Kirké se poté mění v nápomocnou a velmi užitečnou partnerku.[\[37\]](#)

Druhá a daleko nebezpečnější překážka čeká Odyssea těsně před závěrečnou epizodou u Fajáků. Je jím ostrov Ógygie a jeho vládkyně, Nymfa Kalypsó.[\[38\]](#) Kalypsó je ztělesněná sexualita, která muže ponoří do slastného zapomnění a přinutí jej žít v pouhé přítomnosti, bez myšlenek na budoucnost, jako kdyby byl nesmrtelný. A to je také nabídka, kterou Kalypsó Odysseovi předkládá: stane-li se jejím mužem, bude s ní na věky v blahé nevědomosti obývat jeskyni rozkoše, nezestárne a nezemře. Jenomže také nic nepochopí, nikam dál se neposune a nedojde svého cíle – ba dokonce zapomene, že kdy jaký cíl měl! Všepronstupující rozkoš jej zbaví jakéhokoli zájmu o cokoli a motivace k čemukoli, takže se propadne na jakousi vegetativní úroveň ne nepodobnou pacientům uměle udržovaným ve stavu klinické smrti: také mohou v tomto stavu „prožít“ desetiletí – ale jaký je to „život“? Kalypsó má zájem přímo o Odyssea jako o partnera a její zájem jej v její jeskyni blaha udrží plných osm let.[\[39\]](#) Tedy většinu času z jeho strastiplného navracení od Tróje! Nejpozoruhodnější přítom na celé věci je, že tuto překážku Odysseus nedokáže překonat silou svého zdravého rozumu, protože mu jej rozkoš zatemní. Musí proto přispěchat na pomoc Olympané, jinak by možná Odysseus na Ógygii setrval dodnes.

V obou případech vede shoda okolností Odyssea k tomu, že musí (domněle dočasně) přijmout nadvládu silných žen a málem přitom navždy ztratí sám sebe. Z určitých důvodů k této dvojici přidávám ještě fajáckou princeznu Nausikau, která Odyssea zachrání po ztroskotání jeho voru na cestě od Kalypsó.[\[40\]](#) Nausikaa je archetyp spořádané mladé ženy, která se do Odyssea okamžitě zamiluje, avšak nevykonává na něj žádný nátlak.[\[41\]](#) Můžeme si představit, že nějak tak mohla vypadat Pénélope v době seznámení s Odysseem.

Domnívám se, že tyto tři výrazné ženské postavy tvoří pozemský protiklad třem nesmrtelným

postavám, jejichž nátlak na mladého nezkušeného prince Parida vedl nakonec k vypuknutí Trójské války. Pozadí *Íliady* totiž tvoří Paridův soud a tři paradigmatické ženy: vládychtivá Héra, milostnice Afrodité a Pallas Athéna. Je dobře známo, že Paris podlehl svodům rozkoše a to se stalo Tróji osudným. Odysseia jako kdyby svého ústředního hrdinu – ovšem ve zralém věku a po absolvování mnoha zkušeností – vystavila téže zkoušce a skrze jeho cestu k sobě samému ukázala, jak vypadá životní moudrost, umožňující muži zůstat sám sebou v situaci ovládané ženami. Že jde nakonec o největší výzvu na celé cestě dokládá nejen Odysseovo začlenění těchto dvou zkoušek do jeho kréda, ale také fakt, že málem nevyvázl. Na Paridově místě by jeho volba samozřejmě padla na Pallas Athénu, která je mu také neustále nápomocna^[42] a k níž se prostřednictvím předení odkazuje i jeho manželka Pénélopé. K té se také Odysseus může vrátit a postavit se ženichům, až poté co zdolá zmíněné překážky a dokáže zůstat sám sebou. Teprve pak se stane králem ve svém světě.

... ..

Odysseus se k tomu dopracoval jako čerstvý padesátník... Přeji tedy svému příteli, aby stejně jako jeho ithacký předchůdce v plném květu našel stejně pevnou olivovou oporu, která by od něj – na rozdíl od zástupů mocichtivých a majetnických žen – vyžadovala zejména to, aby našel sám sebe a nikdy a kvůli ničemu se sám sebe nevzdal.

Bibliografie

- AUERBACH, E.: On Homeric Style. In: BLOOM, H. (ed.): *Homer's The Odyssey*. New York: Chelsea House, Infobase Publishing 2007.
- BLOOM, H.: Introduction. In: BLOOM, H. (ed.): *Homer's The Odyssey*. New York: Chelsea House, Infobase Publishing 2007.
- BOHÁČEK, K.: Vnitřní a vnější hrdina: individualita u Homéra. IN: *Kuděj 2013 / 2*.
- CLARK, M.: Formulas, metre and type-scenes. In: FOWLER, R. (ed.): *The Cambridge Companion to Homer*. Cambridge: Cambridge University Press 2004.
- DIETZ, G.: Der Weg des Odysseus. Symbolbezüge in Homers Odyssees. In: DIETZ, G.: *Menschenwürde bei Homer*. Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter 2000
- FISCHEROVÁ, S.: Odysseia jako ustavující dílo evropské kulturní tradice. In: HOMÉR: *Odysseia*. Praha: Academia 2012.
- FOWLER, R.: The Homeric Question. In: FOWLER, R. (ed.): *The Cambridge Companion to Homer*. Cambridge: Cambridge University Press 2004.
- GOLDHILL, S.: On The Proem Of The Odyssey. In: BLOOM, H. (ed.): *Homer's The Odyssey*. New York: Chelsea House, Infobase Publishing 2007.
- HUNTER, R.: Homer and Greek Literature. . In: FOWLER, R. (ed.): *The Cambridge Companion to Homer*. Cambridge: Cambridge University Press 2004.
- LATEINER, D.: The Iliad: An Unpredictable Classic. In: FOWLER, R. (ed.): *The Cambridge Companion to Homer*. Cambridge: Cambridge University Press 2004.
- PARRY, M.: On the Epithet. In: BLOOM, H. (ed.): *Homer. Comprehensive Research And Study Guide*. New York: Chelsea House, Infobase Publishing 2001.
- PORUBJAK, M.: *Vol'a (k) celku*. Puste Uľany: Schola Philosophica 2010.
- ROHDE, E.: *Psyche*. Freiburg – Leipzig: Mohr 1894.
- SCHADEWALD, W.: Homérova básnická ontologie. In: REZEK, P. (ed.): *Mýtus, epos a logos*. Pom Fil sv.2. Praha: Institut pro střeoevropskou kulturu a politiku 1991.
- SILK, M.: The Odyssey And Its Explorations. In: FOWLER, R. (ed.): *The Cambridge Companion to Homer*. Cambridge: Cambridge University Press 2004.
- STEIGER, E.: *Základní pojmy poetiky*. Praha: Československý spisovatel 1969.
- STIEBITZ, F.: *Řecká lyrika*. Praha: Melantrich 1945.
- TAPLIN, O.: The Shield of Achilles Within the *Iliad*. In: *Greece & Rome* 27, no. 1 (April 1980).

Poznámky

[1] Druhým bývá samozřejmě úmrtí, neboť dle známého Solónova dikta teprve smrtí se lidský život uzavírá, sjednocuje a uceluje; teprve po smrti je možné jej přehlédnout v celku. Přesto lze snad říci, že ztroskotání života těsně před jeho koncem, osudové neštěstí ve stáří, určuje, zda daného člověka označíme za šťastného a jeho život za krásný a záviděníhodný; zda však jeho život měl smysl a hodnotu, o tom rozhoduje jeho ἀκμή. Pokud v době svého rozkvětu muž dokáže velké věci, nemůže je z pohledu kultury a budoucích věků zkalit ani bědný či nešťastný závěr života – ten může pouze zvrátit osobní štěstí v bídu a žal. Jinak bychom museli za ztroskotance označit téměř všechny presókratovské filosofy, kteří podle anekdotické tradice vesměs skončili – nikoli neslavně avšak – nezáviděníhodným způsobem: Hérakleitos v kupce hnoje, Empedoklés v jícnu sopky, která následně posměšně vyvrhuje jeho měděný střevec. Rovněž Sókratés umírá opuštěn svou obcí, která jej za celoživotní péči o zdatnost spoluobčanů odmění číší bolehlavu. Z osobní perspektivy možná tragédie, avšak měřeno prismatem ἀκμή, nenašli bychom mnoho mužů, jejichž život by dával takový smysl a kterým bychom se více obdivovali. Viz Hérodotos, *Hist.* I, 86.13-16.

[2] STIEBITZ, F.: *Řecká lyrika*. Praha: Melantrich 1945.

[3] LATEINER, D.: The Iliad: An Unpredictable Classic. In: FOWLER, R. (ed.): *The Cambridge Companion to Homer*. Cambridge: Cambridge University Press 2004, s. 11-12.

[4] Srov. HUNTER, R.: Homer and Greek Literature. . In: FOWLER, R. (ed.): *The Cambridge Companion to Homer*. Cambridge: Cambridge University Press 2004, s. 233-253.

[5] *Resp.* 595 b-c.

[6] Srov. PARRY, M.: On the Epithet. In: BLOOM, H. (ed.): *Homer. Comprehensive Research And Study Guide*. New York: Chelsea House, Infobase Publishing 2001, s. 27-29.

[7] Formulovou teorii a vůbec Homérskou otázku pro české prostředí přehledně zpřístupnila FISCHEROVÁ, S.: *Odysseia jako ustavující dílo evropské kulturní tradice*. In: HOMÉR: *Odysseia*. Praha: Academia 2012, s. 430-444.

[8] Jejich základní přehled viz u FOWLER, R.: The Homeric Question. In: FOWLER, R. (ed.): *The Cambridge Companion to Homer*. Cambridge: Cambridge University Press 2004, s. 220-232.

[9] CLARK, M.: Formulas, metre and type-scenes. In: FOWLER, R. (ed.): *The Cambridge Companion to Homer*. Cambridge: Cambridge University Press 2004, s. s. 117-119 a zejm. s. 123-138.

[10] FISCHEROVÁ, S.: *Odysseia jako ustavující dílo evropské kulturní tradice*. C.d., s. 445.

[11] AUERBACH, E.: On Homeric Style. In: BLOOM, H. (ed.): *Homer's The Odyssey*. New York: Chelsea House, Infobase Publishing 2007, s. 111-114. Kritické stanovisko k auerbachovské linii čtení srov. u FISCHEROVÁ, S.: *Odysseia jako ustavující dílo evropské kulturní tradice*. C.d., s. 443-444. Auerbachovská perspektiva je částečně patrná např. i v STEIGER, E. *Základní pojmy poetiky*. Praha: Československý spisovatel 1969.

[12] Blíže viz FISCHEROVÁ, S.: *Odysseia jako ustavující dílo evropské kulturní tradice*. C.d., s. 445.

[13] Podrobnou interpretaci *Achilleova štítu* viz u SCHADEWALD, W.: Homérova básnická ontologie. In: REZEK, P. (ed.): *Mýtus, epos a logos*. Pom Fil sv.2. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku 1991. K tomu srov. TAPLIN, O.: The Shield of Achilles Within the *Iliad*. In: *Greece & Rome* 27, no. 1 (April 1980), s. 1-21.

[14] PORUBJAK, M.: *Voľa (k) celku*. Puste Uľany: Schola Philosophica 2010.

[15] Blíže viz LATEINER, D.: The Iliad: An Unpredictable Classic. C.d., s. 17-19.

[16] Podrobně SILK, M.: The Odyssey And Its Explorations. In: FOWLER, R. (ed.): *The Cambridge Companion to Homer*. Cambridge: Cambridge University Press 2004, s. 43-44.

[17] Jak to koneckonců ve své výuce činí i Homérovec a sofista Hippíás v menším stejnojmenném Platónově dialogu, *Hipp. Min.* 363a-364e.

[18] Této pasáži jsem se podrobně věnoval v BOHÁČEK, K.: Vnitřní a vnější hrdina: individualita u Homéra. IN: *Kuděj* 2013 / 2, s. 5-24.

[19] ROHDE, E.: *Psyche*. Freiburg – Leipzig: Mohr 1894, s. 1-2.

[20] K Longinově tezi viz FISCHEROVÁ, S.: *Odysseia jako ustavující dílo evropské kulturní tradice*. C.d., s. 448.

[21] GOLDHILL, S.: On The Proem Of The Odyssey. In: BLOOM, H. (ed.): *Homer's The Odyssey*.

New York: Chelsea House, Infobase Publishing 2007, s. 119-123.

[22] FISCHEROVÁ, S.: Odysseia jako ustavující dílo evropské kulturní tradice. C.d., s. 448-459.

[23] BLOOM, H.: Introduction. In: BLOOM, H. (ed.): *Homer's The Odyssey*. New York: Chelsea House, Infobase Publishing 2007, s. 7-8.

[24] SILK, M.: The Odyssey And Its Explorations. C.d., s. 39-42.

[25] FISCHEROVÁ, S.: Odysseia jako ustavující dílo evropské kulturní tradice. C.d., s. 466-467.

[26] DIETZ, G.: Der Weg des Odysseus. Symbolbezüge in Homers Odyssees. In: DIETZ, G.: *Menschenwürde bei Homer*. Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter 2000, s. 53-54.

[27] Tamtéž, s. 43.

[28] *Od.* II, 233-235.

[29] K tomu viz DIETZ, G.: Der Weg des Odysseus. Symbolbezüge in Homers Odyssees. C.d. s. 29.

[30] Více tamtéž, s. 50.

[31] *Od.* X, 80-134.

[32] *Od.* XII, 159-200.

[33] *Od.* IX, 82-105.

[34] *Od.* IX, 364-367.

[35] *Od.* IX, 19-36.

[36] *Od.* X, 135- XI, 22.

[37] Při druhé návštěvě je Kirké již plně nápomocna *Od.* XII, 16-158.

[38] *Od.* V, 1-302.

[39] *Od.* VII, 253-266.

[40] *Od.* VI., 1-320.

[41] *Od.* VIII, 456-468.

[42] Např. *Od.* VI, 321-331.

Kryštof Boháček, Ph.D.

Filosofický ústav AV ČR

Oddělení pro studium antického a středověkého myšlení

Jilská 1

110 00 Praha 1

e-mail: bohacek@flu.cas.cz